

GLOBALLASHUV SHAROITIDA MILLIY TILLARNING SAQLANISH MUAMMOLARI

Xoshimova Sevinch O'ktamjon qizi

O'zDJTU Sharq filologiyasi fakulteti, filologiya va tillarni o'qitish (arab tili)
3-kurs talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada globallashuv jarayonining milliy tillarga ta'siri, ularni saqlash bilan bog'liq muammolar hamda zamonaviy sharoitda tilni rivojlantirish yo'llari tahlil qilinadi. Shuningdek, sun'iy intellekt va raqamli texnologiyalarning til taraqqiyotidagi o'rni yoritiladi.

Kalit so'zlar: globallashuv, milliy til, til siyosati, lingvistika, raqamli texnologiyalar, sun'iy intellekt, til kompetensiyasi.

Аннотация: В данной статье анализируется влияние процесса глобализации на национальные языки, проблемы, связанные с их сохранением, а также пути развития языков в современных условиях. Также освещается роль искусственного интеллекта и цифровых технологий в развитии языков.

Ключевые слова: глобализация, национальный язык, языковая политика, лингвистика, цифровые технологии, искусственный интеллект, языковая компетенция.

Abstract. This article analyzes the impact of the globalization process on national languages, the challenges associated with their preservation, and the ways of developing languages in modern conditions. It also highlights the role of artificial intelligence and digital technologies in language development.

Keywords: globalization, national language, language policy, linguistics, digital technologies, artificial intelligence, language competence.

Kirish. Barchamizga ma'lum bo'lganidek, XXI asrda globallashuv jarayoni insoniyat hayotining barcha jabhalariga chuqur kirib bordi. Bu jarayon iqtisodiyot, siyosat, madaniyat bilan bir qatorda til tizimiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, kichik milliy tillar uchun globallashuv ikki tomonlama xarakterga ega: bir tomondan, ular xalqaro maydonga chiqish imkoniyatiga ega bo'lsa, ikkinchi tomondan, yirik tillar ta'sirida siqilib qolish xavfi ortadi. Bugungi kunda dunyoda mavjud tillarning katta qismi yo'qolib ketish xavfi ostida ekani ilmiy tadqiqotlarda qayd etilgan. Shu sababli milliy tillarni saqlash va rivojlantirish masalasi nafaqat tilshunoslik, balki ijtimoiy-siyosiy muammo sifatida ham dolzarb hisoblanadi.

Asosiy qism. Globallashuv va til. Globallashuv — bu davlatlar va xalqlar o'rtasidagi iqtisodiy, siyosiy va madaniy integratsiyaning kuchayish jarayoni bo'lib, u zamonaviy jamiyat rivojining asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Ushbu jarayon til tizimiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi, chunki til insonlar o'rtasidagi aloqa, axborot almashinuvi va madaniy uzviylikni ta'minlovchi asosiy vositadir.

Globallashuv sharoitida ayrim tillar xalqaro miqyosda ustun mavqega ega bo'lib bormoqda. Xususan, ingliz tili bugungi kunda ilm-fan, texnologiya, biznes va diplomatiya sohalarida asosiy aloqa vositasiga aylangan. Bu holat boshqa tillarning qo'llanish doirasiga ta'sir ko'rsatib, ularning funksional imkoniyatlarini cheklashi mumkin. Birinchidan, globallashuv natijasida lingvistik assimilyatsiya jarayoni kuchayadi. Ya'ni kichik tillar asta-sekin dominant tillar ta'siriga tushib, o'z mustaqil rivojlanish xususiyatlarini yo'qota boshlaydi. Bu esa ayrim hollarda tillarning butunlay

yo'qolib ketishiga olib kelishi mumkin. Ikkinchidan, kichik va kam qo'llaniladigan tillarning funksional imkoniyatlari qisqaradi. Ular ko'proq maishiy muloqot vositasi sifatida saqlanib qolib, ilmiy, texnologik va rasmiy sohalarida qo'llanilmay qoladi. Natijada bu tillar zamonaviy hayot talablariga moslashishda qiyinchilikka duch keladi. Shuningdek, turli xalqlar o'rtasida madaniy almashinuv kengayadi, bu esa tilshunoslikda yangi tadqiqot yo'nalishlarini yuzaga keltiradi. Globallashuv til tizimiga murakkab va ko'p qirrali ta'sir ko'rsatadi. U bir tomondan tillarning rivojlanishiga imkon yaratgan bo'lsa, ikkinchi tomondan ularning saqlanishiga xavf tug'diradi. Shu sababli ushbu jarayonni muvozanatli boshqarish va milliy tillarni qo'llab-quvvatlash muhim ahamiyat kasb etadi.

Globallashuv sharoitida milliy tillarning saqlanishiga bir qator omillar salbiy ta'sir ko'rsatmoqda:

Xorijiy tillarning ustunligi. Globallashuv jarayonida xorijiy tillarning, ayniqsa ingliz tilining ustun mavqega ega bo'lishi milliy tillarning rivojiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Ingliz tili bugungi kunda xalqaro aloqa, ilm-fan, texnologiya va biznes sohalarida yetakchi til sifatida shakllangan. Natijada yoshlar orasida ushbu tilni o'rganishga bo'lgan ehtiyoj va qiziqish keskin ortib bormoqda. Birinchidan, xorijiy tillarni bilish zamonaviy mehnat bozorida ustunlik beruvchi omil sifatida qaraladi. Ko'plab xalqaro kompaniyalar va tashkilotlar ishga qabul qilishda ingliz tilini asosiy talab sifatida belgilaydi. Bu esa yoshlarni ko'proq xorijiy tillarni o'rganishga undaydi, natijada esa ona tiliga e'tibor nisbatan susayadi. Ikkinchidan, ta'lim tizimida ham xorijiy tillarga katta urg'u berilmoqda. Ayrim hollarda fanlar xorijiy tillarda o'qitilishi milliy tilning ilmiy sohadagi qo'llanish doirasini toraytiradi. Natijada terminologiya va ilmiy uslub ko'proq xorijiy til asosida shakllanadi, bu esa milliy tilning ilmiy salohiyatini pasaytirishi mumkin. Shu sababli xorijiy tillarni o'rganish bilan bir qatorda, milliy tilni rivojlantirish va uning nufuzini oshirish muhim vazifa hisoblanadi. Til siyosatida muvozanatni saqlash, ya'ni xorijiy tillarni egallash bilan birga ona tilini chuqur o'rganish va amalda faol qo'llash zarur. Milliy tillarni saqlash va rivojlantirish yo'llari. Milliy tillarni saqlash va rivojlantirish uchun kompleks chora-tadbirlar zarur. Ulardan ba'zilarini quyida keltirib o'tamiz.

Til siyosatini kuchaytirish. Milliy tillarni saqlash va rivojlantirishda davlatning til siyosati hal qiluvchi omillardan biri hisoblanadi. Til siyosati — bu jamiyatda tilning maqomi, qo'llanish doirasi va rivojlanish yo'nalishlarini belgilovchi strategik chora-tadbirlar majmuidir. Shu bois mazkur sohada izchil va samarali siyosat yuritish milliy tilning barqaror taraqqiyotini ta'minlaydi. Birinchidan, milliy tilning huquqiy maqomini mustahkamlash zarur. Davlat tiliga oid qonunlar, me'yoriy-huquqiy hujjatlar va standartlar tilning rasmiy maqomini belgilab beradi. Ushbu hujjatlarning amalda to'liq va izchil qo'llanilishi tilning jamiyatdagi nufuzini oshiradi hamda uning barcha sohalarida faol ishlatilishini ta'minlaydi.

Ikkinchidan, davlat boshqaruvi va rasmiy ish yuritishda milliy tilning ustuvorligini ta'minlash muhimdir. Rasmiy hujjatlar, qonunlar, qarorlar va davlat xizmatlari milliy tilda yuritilishi uning amaliy ahamiyatini oshiradi. Bu esa fuqarolarning tilga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi va uni kundalik hayotda faol qo'llashga undaydi. Til siyosatini kuchaytirish milliy tilni saqlash va rivojlantirishning eng muhim yo'nalishlaridan biridir. Davlat tomonidan olib borilayotgan izchil va samarali siyosat natijasida milliy til jamiyatning barcha sohalarida mustahkam o'rin egallaydi va uning kelajakdagi taraqqiyoti ta'minlanadi.

Madaniy merosni rivojlantirish. Milliy tillarni saqlash va rivojlantirishda madaniy meros muhim o'rin tutadi. Til nafaqat aloqa vositasi, balki millatning tarixiy xotirasi, urf-odatlar va madaniy qadriyatlarini ifodalovchi asosiy omildir. Shu bois adabiyot, teatr, kino va ommaviy axborot vositalari orqali tilni keng targ'ib qilish milliy tilning yashovchanligini ta'minlaydi. Birinchidan, badiiy adabiyot milliy tilning eng boy va mukammal shakllaridan biri hisoblanadi. Yozma adabiyot orqali tilning leksik boyligi, uslubiy imkoniyatlari va estetik jihatlari namoyon bo'ladi. Zamonaviy va klassik asarlarni o'qish va targ'ib qilish til madaniyatini oshirishga xizmat qiladi. Ikkinchidan, teatr va sahna san'ati tilni jonli muloqot vositasi sifatida rivojlantiradi. Sahna asarlarida adabiy til me'yorlariga amal qilinishi tomoshabinlarda to'g'ri nutqni shakllantiradi. Bundan tashqari, teatr tilning emotsional va ifodaviy imkoniyatlarini keng ochib beradi. Shu bilan birga, madaniy merosni rivojlantirishda zamonaviy yondashuvlardan foydalanish zarur. Masalan, klassik asarlarni raqamlashtirish, audiokitoblar yaratish, teatr va kino mahsulotlarini onlayn platformalarda tarqatish orqali keng auditoriyaga yetkazish mumkin. Xulosa qilib aytganda, madaniy merosni rivojlantirish milliy tilni saqlashning eng samarali vositalaridan biridir. Adabiyot, san'at va ommaviy axborot vositalari orqali tilning boyligi va go'zalligini namoyon etish uning jamiyatdagi nufuzini oshiradi hamda kelajak avlodlarga yetkazilishiga xizmat qiladi.

Sun'iy intellekt asosida ta'lim milliy tillarni saqlash va rivojlantirishning innovatsion yo'llaridan biridir. AI texnologiyalari orqali til o'rganish jarayoni individualizatsiyalashadi, interaktiv va samarali bo'ladi, bu esa tilning kelajak avlodlar orasida mustahkam qolishini ta'minlaydi.

Xulosa. Globallashuv sharoitida milliy tillarni saqlash muammosi tobora dolzarb ahamiyat kasb etib bormoqda. Ushbu jarayon murakkab va ikki tomonlama xarakterga ega bo'lib, bir tomondan tillarning rivojlanishi, xalqaro maydonga chiqishi va o'zaro boyishiga imkon yaratadi, ikkinchi tomondan esa ayrim milliy tillarning siqib chiqarilishi va hatto yo'qolib ketish xavfini kuchaytiradi. Ayniqsa, kichik va kam qo'llaniladigan tillar global tillar ta'sirida o'z funksional imkoniyatlarini yo'qotish xavfi ostida qolmoqda. Shu nuqtai nazardan, milliy tillarni saqlab qolish va rivojlantirish kompleks yondashuvni talab etadi. Avvalo, davlat darajasida olib borilayotgan til siyosati izchil va samarali bo'lishi zarur. Tilning huquqiy maqomini mustahkamlash, uni barcha rasmiy va ijtimoiy sohalarida keng qo'llash muhim ahamiyatga ega. Bundan tashqari, ta'lim tizimi orqali ona tilini chuqur va sifatli o'qitish til kompetensiyasini rivojlantirishning asosiy omillaridan biridir. Madaniy merosni asrab-avaylash, adabiyot, san'at va ommaviy axborot vositalari orqali tilni targ'ib qilish esa uning jamiyatdagi nufuzini oshiradi. Zamonaviy bosqichda raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt imkoniyatlaridan samarali foydalanish alohida ahamiyat kasb etadi. Raqamli platformalarda milliy til kontentini ko'paytirish, avtomatik tarjima, nutqni tanish va AI asosidagi ta'lim tizimlarini rivojlantirish orqali tilning zamonaviy kommunikatsiya tizimidagi o'rnini mustahkamlanadi. Milliy tillarning kelajagi ularni saqlash va rivojlantirish yo'lida amalga oshirilayotgan chora-tadbirlarning izchilligi va samaradorligiga bevosita bog'liqdir. Faqatgina an'anaviy va zamonaviy yondashuvlarni uyg'unlashtirish orqali milliy tillarning barqaror rivoji va kelajak avlodlarga yetkazilishi ta'minlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Crystal, D. (2000). *Language death*. Cambridge University Press.
2. Crystal, D. (2010). *The Cambridge encyclopedia of language* (3rd ed.). Cambridge University Press.
3. Fishman, J. A. (1991). *Reversing language shift: Theoretical and empirical foundations of assistance to threatened languages*. Multilingual Matters.
4. Coulmas, F. (2013). *Sociolinguistics: The study of speakers' choices* (2nd ed.). Cambridge University Press.
5. Graddol, D. (2000). *The future of English?* British Council.